

BYSTRICKÝ PERMON

Banskobystrická revue pre popularizovanie vedy, umenia a cestovného ruchu

Ročník XXIII.

Číslo 4.

December 2025

HISTORICKÉ ZÁHADY Z OKOLIA BANSKEJ BYSTRICE O ozrute v našom meste

Kto by si to kedy pomyslel, že v našom meste sa narodí ozruta? Aspoň tak to uvádza Matej Bel. Na hlavnom námestí stála bronzová fontána, ktorá mala na bočnej strane vyobrazeného leva. Nevedno prečo, ale jednoduché ženy z nášho mesta sa ho veľmi báli. A tak sa raz v roku Pána 1666 stalo, že jedna z nich, ktorá bola v pozhnanom stave, porodila dieťa aj leva naraz. Lev však krátko po pôrode uhynul, a tak zostalo len dieťa. Žena si túto udalosť nevedela vysvetliť inak, než tak, že vždy, keď bola na námestí, nedokázala od leva odtrhnúť zrak.

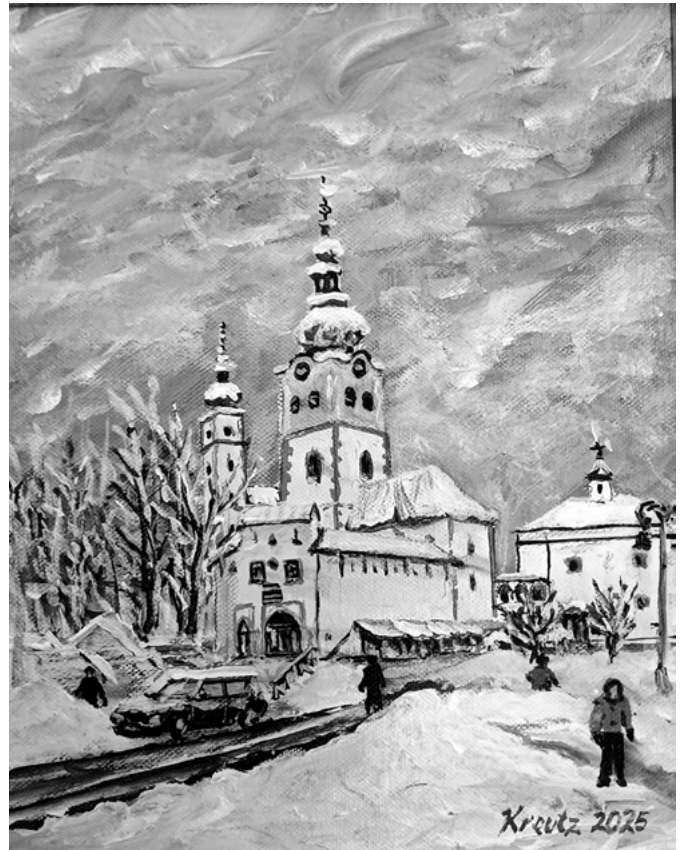
Ťažko dnes povedať, čo sa pred takmer 400 rokmi skutočne odohralo, no túto informáciu zaznamenal Matej Bel vo svojich Noticiách. Ponímal ju dokonca ako predzvesť Wesselényiho povstania. Či to bolo tak alebo onak, dnes už nevieme. Po tomto hroznom pôrode sa však vyľakali aj poprední obyvatelia mesta, ktorí radšej dali bronzového leva odstrániť. Na jeho miesto postavili stĺp, z ktorého striekala voda na štyri svetové strany.

Čo je na tom všetkom pravdy? Asi nie veľa. Možno mala Bystrica v minulosti fontánu s bronzovým levom a možno sa ho ľudia skutočne báli. V tom čase sa tu ťažila meď a k bronzu malo mesto blízko. Leva ľudia poznali a strach tiež – žili predsa v tzv. storočí povstaní, navyše pretkanom epidémiami a hladomorom. Ľudia sa báli takmer všetkého. Či úradníci nechali odstrániť sochu len preto, že z nej mali obyvatelia strach? Možno áno, no v časoch nepokojov je pravdepodobnejšie, že bola zničená, rozbitá a neskôr použitá na odlievanie diel alebo iných zbraní. Či to tak skutočne bolo, nevieme. Nezachovala sa fontána ani mŕtvy lev, no vďaka Matejovi Belovi sa zachovala aspoň zaujímavá legenda.

Richard R. Senček

Vianočný vinš

Zasnežená Bystrica, Jozef Kreutz, 2025

*Až vianočné zvony zazvonia, ihličie Vám
doma zavonia, zahodte všetky trápenia
a starosti, užite si sviatky v šťastí a radosť.*

Váš Permoník

PF 2026

Ipolyho knihy po slovensky

Máme veľkú radosť, že sa aj v našom meste podarilo zrealizovať knižné dielo, ktoré nie je celkom bežné. Ide o dve diela banskobystrického biskupa Arnolda Ipolyho-Stummera, vydané pred viac než 150 rokmi. Prvá kniha s názvom *Banskobystrická skica k vzdelanostnej histórii mesta pojednáva o najstarších dejinách mesta*, kým druhá – *Banskobystrické cirkevné umelecké pamiatky, dejiny a rekonštrukcia* – sa venuje rekonštrukcii umeleckých pamiatok. Oba texty sú dnes vedecky prekonané a obsahujú mnohé dobové omyly, či už v pohľadoch na dejiny mesta a pôsobenie jednotlivých etník, alebo v prístupe k reštaurovaniu pamiatok, ktoré vtedy podliehalo najmä puristickým tendenciám. Napriek tomu ide v oboch prípadoch o jedinečné texty, ktoré autenticky vypovedajú o vtedajších názoroch a ideách, aké v tom čase v našom meste prevládali.

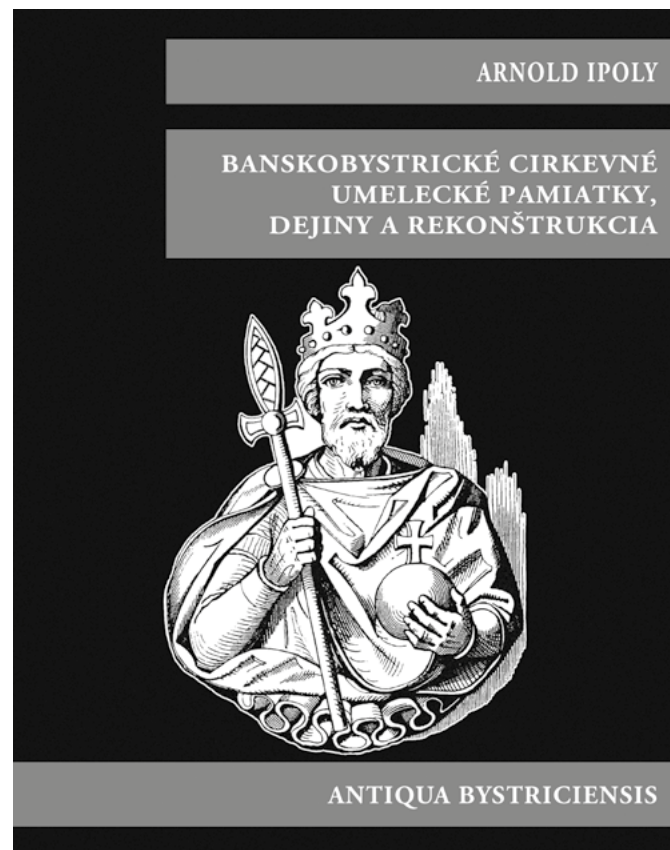
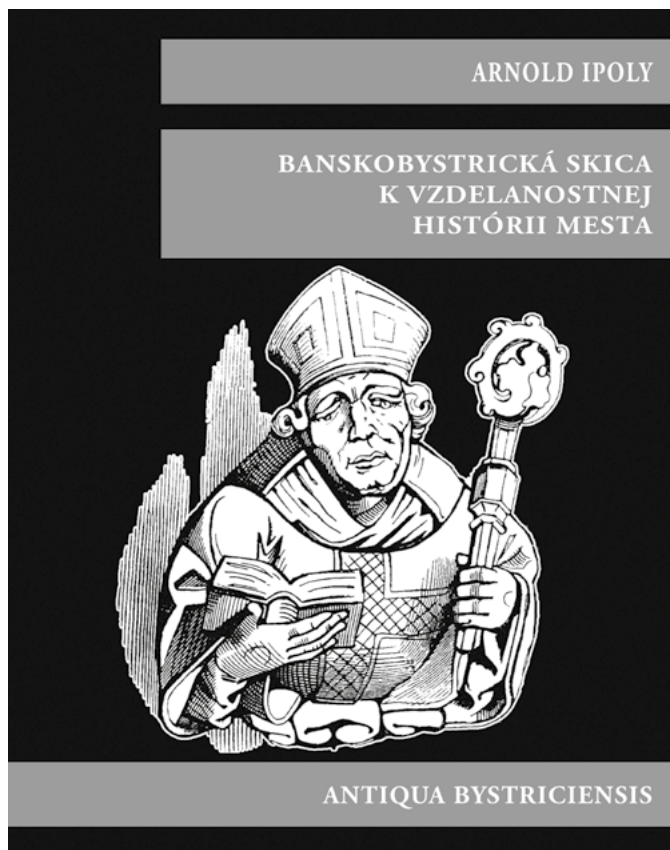
Cesta k vydaniu týchto dvoch kníh nebola jednoduchá. Myslienku iniciovalo OZ Banskobystrický spolok okrášľovací a ochranný. Prekladu sa ujal náš redaktor Michal Kiššimon, ktorý však, žiaľ, práce nedokončil. Rôzne okolnosti spôsobili, že iniciatívu následne prevzalo OZ Diversitas Culturae, ktoré získalo finančné prostriedky od Fondu na podporu umenia, avšak nie v takej výške, akú očakávalo. Aj preto je náklad oboch kníh taký nízky. Po nečakanej smrti Michala Kiššimona nastal ďalší problém – bolo potrebné

nájsť prekladateľa, ktorý by vedel na rozpracovanej práci nadviazať. „Naskočiť do rozbehnutého vlaku“ nie je vôbec jednoduché. Práca sa ujala Monika Srnková, ktorá však musela začať prakticky odznova. Napokon sa dielo podarilo a OZ Diversitas Culturae v spolupráci s vydavateľstvom Amtheon zrealizovalo vydanie oboch kníh.

Tu však vízia projektu nekončí. Pokračujeme v sprístupňovaní textov, ktoré vznikli v Banskej Bystrici alebo s ňou súvisia, a ktoré dodnes neboli preložené do slovenského jazyka. Aj preto sme prvé dve knihy uviedli ako edíciu s názvom *Antiqua Bystriciensis: Textus veteres Neosolienses restituti*. Voľný preklad znie: „Starožitnosti Banskej Bystrice – Staré obnovené texty banskobystrické“, skrátene A.B. Už dnes máme niekoľko kandidátov na pokračovanie, no všetko závisí od jednoduchých skutočností – financií. Nových „kandidátov“ na preklad však môžete navrhovať aj vy. Ak viete o vhodnom texte na preklad, ktorý sa týka Banskej Bystrice alebo blízkeho okolia a ktorého autorské práva sú voľné, stačí poslať svoj návrh e-mailom na adresu redakcie uvedenú v tiráži. Prečítame, posúdime, uvidíme.

Obe knihy si budete môcť zakúpiť na obvyklých miestach alebo cez internet na stránke vydavateľa. Myslite však na to, že náklad je nízky, a preto sa kniha nemusí dostať ku každému záujemcovi.

Richard R. Senčák

Titulné listy oboch kníh

S časopisom sa stretnete v týchto novinových stánkoch

Časopis Bystrický Permon vďaka distribútorovi TOPPRES môžete stále nájsť v jeho novinových stánkoch a predajniach na týchto adresách:

Radvaň – Sládkovičova 7
Fončorda – Kyjevské námestie 7
Podlavice – Jasenova 2781/1

Sásová – Fatranská 6385
Európa – Na Troskách 69
Slovenská Lupča – Námestie SNP 455/54

Pýtajte si náš časopis u predajcu. Je zadarmo, ale je potrebné si u predajcu nahlásiť odber.

(R. R. S.)

Začiatky zlatníctva v Banskej Bystrici v 14. a 15. storočí

Benediktínsky mních Teofil Presbyter, vlastným menom Roger z Helmarshausenu, podal na prelome 11. a 12. storočia v úvodnej kapitole svojej knihy *Schedula diversarum artium* (dnes v *Osterreichische Nationalbibliothek* vo Viedni) všeobecné hodnotenie remesiel. Definoval ich ako „užitočnú prácu rúk“, hoci sám najlepšie poznal zlatnícke techniky a postupy.

Zdroje o stredovekých remeslách sú veľmi rozmanité. Rozmanitý obraz ponúkajú písomné pramene, napr. výsadné listiny miest a dedín, ktoré sa začali rozširovať v 13. storočí. Tieto listiny udeľovali pracovné povolenie remeselníkom a definovali pravidlá upravujúce trhy i dane. Osobitnú skupinu zdrojov informácií predstavujú účtovné knihy.

V polovici 13. storočia sa v geopriestore dnešnej Banskej Bystrice objavili nemeckí osadníci, ktorí prišli pravdepodobne z Krupiny či Banskej Štiavnice, hoci ich korene siahali do Saska. Usadili sa v lokalite existujúcej osady Bystrica a venovali sa obchodu i exploatacii drahých kovov. Je pravdepodobné, že do tohto obdobia siahajú aj počiatky zlatníckeho remesla.

Cech si viedol záznamy o členoch aj overovacích a majstrovských značkách, ktoré používali na svojich výrobkoch. Zlatníci pôsobili i ako „bankári“, pretože obchodovali so zlatom/striebrom a mali dostatočné zabezpečenie pre bezpečné uloženie cenných predmetov, hoci mali zakázané požičiavať na úrok, pretože sa to považovalo za úžeru. Zlatníctvo zahŕňalo v stredoveku aj strieborníctvo.

Zlatníci v 14. storočí

V Uhorsku v 14. storočí ťažili zlatníci z bohatých banských nálezísk, ktoré boli v tom čase najproduktívnejšie v Európe. Aj mená prvých doložených zlatníkov zaznamenávame na území Banskej Bystrice v tom istom období. Zdrojom informácií je zachované torzo mestskej knihy z rokov 1386 – 1399, ktoré obsahuje najmä finančné záznamy o výdavkoch a príjmoch do mestskej pokladnice, ktoré sú však často neúplné, prípadne skreslené. I keď dominantným zamestnaním obyvateľstva v tomto období bolo baníctvo, remeselná výroba v meste musela byť na vyššej úrovni, než naznačujú záznamy mestskej knihy. V rokoch 1386 – 1399 žilo a pracovalo v meste 61 remeselníkov. Podľa priezvisk môžeme indikovať „úžitkové“ praktické remeslá, najviac zastúpené boli: obuvnícke (7), krajčírske (9), mäsiarske (6), kováčske (12). Ostatné mali menšie zastúpenie, patrili sem remeslá: klobučnícke, kožušnícke, pekárske a mlynárske, ako aj umelecko-technické – zlatnícke. Z fragmentov v mestských dokumentoch vieme, že zlatníckemu remeslu sa venovali niekoľkí majstri, napr. **HANUS GOLTSMYT**, spomínaný v meste v rokoch 1386 – 1399 a „isté“ osoby so „zlatom či striebrom“ v menách: *Aurifaber*, *Silbermacher* či *Goldner*. Nebolo však pravidlom, že „zlatnícke“ meno muselo súvisieť so zlatníctvom, pretože remeslom významného richtára a meštana mesta Hansmanna Goldnera bolo remeslo ťažiarске.

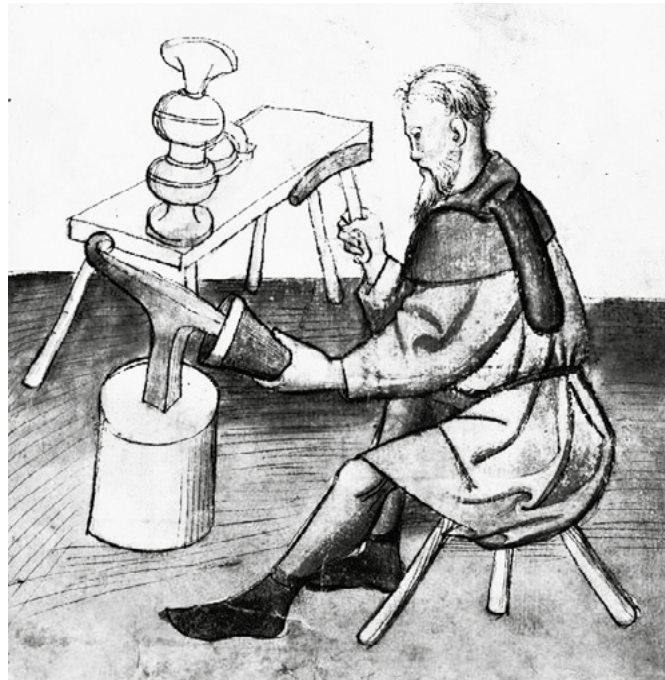
Zlatníci v 15. storočí

15. storočie prinieslo posilnenie zlatníckeho remesla a cechovej organizácie nielen v oblasti stredoslovenských banských miest, ale i vznik najpôsobivejších zlatníckych diel neskorého gotiky. Prítomnosť baní a zručných spracovateľov (zlatníkov) bola kľúčová pre rast a prosperitu banských a spracovateľských centier a významne ovplyvnila ich ďalší vývoj.

Zlatnícky cech v Banskej Bystrici pravdepodobne vznikol v poslednej štvrtine 15. storočia. Tento predpoklad potvrdzuje fakt, že v relatívne krátkom čase, a síce od roku 1475 do začiatku 16. storočia, sa v dobových dokumentoch objavuje šesť doložených majstrov zlatníkov a štyria spracovatelia drahých kovov.

V Štátnom archíve sa nachádzajú daňové registre a záznamy z rokov 1477 – 1500, v ktorých figurujú mená zlatníkov a údaje spájajúce sa s ich činnosťou (najmä záznamy o platbe daní). Ak môžeme preukázať, že v Banskej Bystrici v poslednej štvrtine 15. storočia pôsobilo šesť zlatníkov a štyria remeselníci pracujúci so zlatom a drahými kovmi, potom tam, kde bol dostatok majstrov/remeselníkov a príležitosť, mohli vzniknúť aj cechy.

Hoci boli zachované artikuly bansko-bystrického zlatníckeho cechu prijaté až dňa 12. marca 1580, (Pozn. autora: najstaršie

Stredoveký zlatník v roku 1431.
Zdroj: Hausbuch der Mendelschen Zwölfbrüderstiftung

zlatnícke cechy na území dnešného Slovenska sú košický [1476] a bratislavský [1571]), z vyššie uvedeného možno usudzovať, že v meste mohol existovať zlatnícky cech už pred rokom 1580 v podobe spoločenstva, ktoré združovalo zlatníkov a príbuzné profesie a chránilo ich záujmy. Spomínané artikuly mohli byť obnovením, respektíve doplnením starších cechových artikúl zlatníkov, ktorí mohli byť v spoločnej organizácii s príbuznými remeselníckymi profesiami. O ich činnostiach sa dozvedáme najmä z daňových kníh. Pre stredoveké uhorské mestské dane neexistovala jednotná sadzba, sadzby sa líšili podľa regiónu, mesta a špecifických potrieb kráľovstva alebo mestskej rady, ktorá bola zodpovedná za získavanie finančných prostriedkov. K povinnostiam patrili aj peňazné a naturálne dávky, ktoré odovzdávali v apríli na sv. Juraja, v septembri na sv. Michala a na Vianoce. Remeselníci sa napriek početnosti podieľali na mestských daniach v menšej miere ako vlastníci baní alebo ťažiarске.

V 15. storočí pôsobili v meste Banská Bystrica títo doložení zlatníci:

1. URBAN (spomínaný v rokoch 1475 – 1493)

Zlatník Urban (*Urban, Orbán Aurifaber, Goldschmidt*) sa spomína v pápežskom liste Sixta IV. z roku 1475 v súvislosti so stavbou Kaplnky sv. Antona (dnes už neexistuje) pri Kostole Nanebovzatia Panny Márie v hradnom areáli. Spomína sa aj v súvislosti s platením dane, keď na sviatok sv. Juraja v roku 1482 zaplatil 2 florény (Pozn. autora: V tom roku bola najvyššia daň 10 florénov, minimálna 1 florén; v roku 1490 bola najvyššia daň maximálne 6 florénov a najnižšia 20 denárov). V roku 1493 sa zlatník Urban spomína poslednýkrát pri platbe dane 1 florén.

2. GREGOR (spomínaný v rokoch 1480 – 1493)

Zlatník Gregor (*Gregor, Gergely Goltsmidt*) sa prvý raz v Banskej Bystrici spomína v roku 1480. V roku 1490 ho nájdeme ako platiteľa dane vo výške 1 florén počas výberu daní pred sviatkom sv. Valentína, a v roku 1493, kedy bola na mesto uvalená daň vo výške 600 florénov zaplatil tiež 1 florén.

3. LINHART (spomínaný v rokoch 1482 – 1493)

Zlatník Linhart (*Linhard, Lénárd Goltsmidt*) sa spomína v daňových súpisoch v roku 1482 na sviatok sv. Juraja, kedy zaplatil

Pokračovanie na strane 5

Krása je svetlo v srdci

V decembri tohto roku si slovenská verejnosť pripomenie 85. výročie narodenia Svetozára Stračina, hudobného skladateľa, významného predstaviteľa slovenskej filmovej, scénickej hudby, zberateľa ľudových piesní, editora hudobných nahrávok ľudovej hudby, organizátora a milovníka autentického folklóru. Pri tejto príležitosti pripravila Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici – Literárne a hudobné múzeum výstavu pod názvom Krása je svetlo v srdci. Výstava, venovaná nedožitému okrúhlemu jubileu skladateľa, je pre verejnosť prístupná v expozičných priestoroch expozície Múzeum – domov múz na 2. poschodí Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici od 27. júna 2025 do 10. januára 2026. Základnú líniu výstavy Krása je svetlo v srdci tvoria na plo-

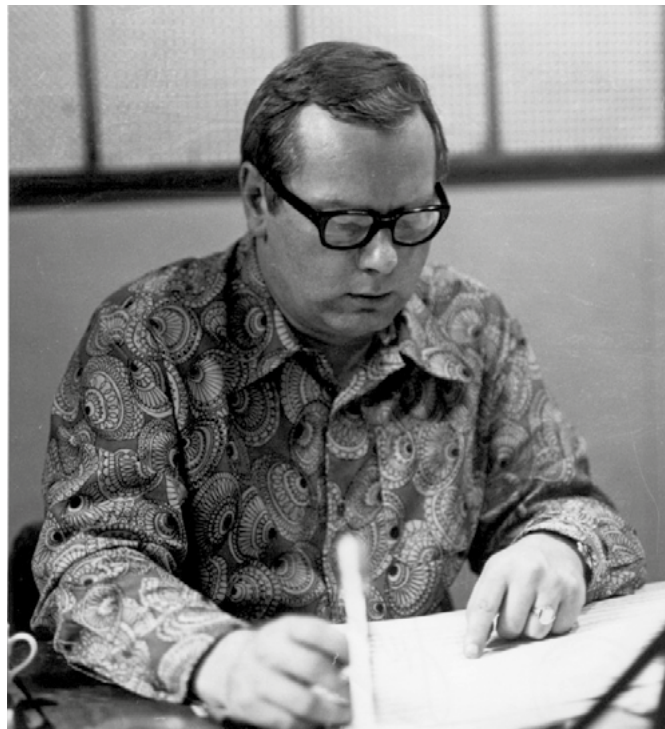

Svetozár Stračina pri klavíri 50. roky 20. storočia

che trinástich vitrín vystavené fotografie, dokumenty, hudobné autografy, nahrávky, publikácie, ľudové hudobné nástroje. Tieto predmety poukazujú na inšpiračné zdroje a následne umeleckú tvorbu, pestrosť a rozhladenosť v živote nadaného umelca, a sú určené najmä na to, aby sa stali zdrojom poznania, najmä pre neskôr narodených návštevníkov. Výstava, ktorá reflektuje zbierku Svetozára Stračina v zbierkovom fonde múzea, má za cieľ pripomenúť, resp. poukázať na mnohostrannú činnosť tejto osobnosti. Svetozár Stračina výrazne prispel nielen k formovaniu hudobnej kultúry na Slovensku v druhej polovici 20. storočia, ale aj v zahraničí. Jeho dielo bolo inšpirované ľudovou piesňou, jej bytostným vnímaním, rozvíjaním a umeleckým spracovaním autentického folklóru. Pod rovnomenným názvom realizovalo múzeum 14. októbra 2025 i spomienkové podujatie. To, popri audiovizuálnej

Svetozár Stračina v rozhovore s Jurajom Dubovcom 1992

Svetozár Stračina v pražskom štúdiu Fysio nad partitúrou 70. roky 20. storočia

prezentácii, pripomenulo význam a nenahraditeľnosť tejto rešpektovanej osobnosti pre súčasnú slovenskú hudobnú kultúru i folklórnu obec. Hostom podujatia bola etnomuzikologička Mgr. Alžbeta Lukáčová, PhD., ktorá mala možnosť spracovávať pozostalosť Svetozára Stračina, pričom v súvislostiach reflektovala jeho život a tvorbu. Význam tejto osobnosti pripomenul i príspevok kurátora Mgr. Imricha Šimíga na 5. ročníku vedeckej konferencie Museológia literária, konanej dňa 4. novembra 2025 na pôde Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici.

Prvé hudobné kroky Svetozára Stračina sa datujú už do jeho štyroch rokov, keď začal hrať na harmonike. Od desiatich rokov sa učil hre na klavíri na Hudobnej škole v Banskej Bystrici, kde prežíval detstvo. Vyššie hudobné vzdelanie získal na Konzervatóriu v Bratislave (1955 – 1960, akordeón u Jána Ondruša, kompozíciu u Miloslava Koříňka) a štúdiom hudobnej vedy na Filozofickej fakulte UK v Bratislave (1960 – 1965), ktoré však pred ukončením prerušil. V 60. rokoch sa úspešne venoval scénickej hudbe pre folklórne súbory, komponoval hudbu k divadelným a televíznym inscenáciám, pantomíme, pásmam poézie a rozhlasovým hrám. Na oblasť filmovej hudby sa zamerl v 70. a 80. rokoch. Je autorom hudby k viac ako 160 filmom, medzi ktorými sú najznámejšie: Nevesta Hôľ, Málka, Pacho – hybský zbojník, Sváko Ragan, Zbojnícky tanec, Plavčík a Vratko, Alžbetin dvor. Popri tom upravoval a umelecky spracovával hudobný folklór pre potreby rozhlasu, televízie a folklórnych súborov, napr. v dielach Musica Montana, Pastierske Tance, Musica Oraviensis, Romano Taboris, Spevy zimného slnovratu Kraviarky z Oravy, Starie oravské nuoti, Zabudnuté tance z Pohronia, Romovská vášeň, Zvonkové koledy, a i.. Plodná bola skladateľova spolupráca so slovenským rozhlasom, predovšetkým s banksobystrickým štúdiom, kde vzniklo veľké množstvo nahrávok autentického folklóru. Svetozár Stračina zomrel pri písaní premiérového programu pre SĽUK s názvom „Haravary“. Pochovaný je na mestskom cintoríne v Banskej Bystrici.

Svojou skladateľskou, zberateľskou i organizačnou prácou sa Svetozár Stračina významne zaslúžil o zachovanie autentického folklóru s dôrazom na regionálne odlišnosti, špecifiká, a rovnako aj o rozvoj moderného folklorizmu. Zanechal množstvo hodnotných diel s originálnou hudobno-estetickou poetikou.

Pokračovanie na strane 5

Nechcený či zabudnutý maliar?

Počas tohtoročných dušičkových sviatkov som navštívil nielen hroby príbuzných, ale aj hrob maliara Júliusa Flachého. Bol to, žiaľ, smutný pohľad. Hrob bol neupravený, bez kvetov, bez sviečok. Zaslúžil by si pritom aspoň minimálny záujem od mesta, ktoré sa v roku 2020 uchádzalo o titul Európske hlavné mesto kultúry 2026.

Július Flaché je právom považovaný za výnimočnú osobnosť slovenského výtvarného umenia prvej polovice 20. storočia. Študoval na Vysokej škole výtvarných umení v Budapešti a na Akadémii výtvarných umení vo Viedni (u prof. G. Klimta). Od roku 1917 žil a tvoril v Banskej Bystrici.

Po Dominikovi Skuteckom bol jedným z najvýznamnejších maliarov, ktorí pôsobili a tvorili v Banskej Bystrici. Mesto sa stalo Flachého srdcovou záležitosťou, a práve tu našiel priestor pre tvorbu i naplnenie svojho umeleckého a tvorivého života. Vo svojej bohatej tvorbe sa venoval, okrem iného, vedutám Banskej Bystrice a jej okolia. Historická maľba vyvrcholila veľkoplošnou kompozíciou pre Národný dom v Banskej Bystrici s názvom „Alegória mesta Banskej Bystrice“. Maliarove rozsiahle výtvarné dielo je dnes neoddeliteľnou súčasťou nielen zbierok Stredoslovenského múzea, ale i iných kultúrnych inštitúcií na Slovensku.

Asi sa všetci zhodneme na tom, že jedna metlička a jeden kahanec by určite nezruinovali rozpočet nášho mesta.

Andrej Predajniansky

Hrob Júliusa Flachého

Pokračovanie zo strany 4

v ktorých uplatnil prvky slovenskej ľudovej hudby. V kompozičnej práci často využíval harmonicko-melodické a rytmické štruktúry zo slovenského folklóru. V orchestrálnej inštrumentácii uplatňoval aj ľudové hudobné nástroje, napr. pastierske trúby, píšťalky, fujary, korbáče a iné perkusie. Podľa charakteru a účelu skladby využíval techniku a zvukové montáže i elektronické dotvorenie zvuku. Dosiahol tak osobitú dynamickosť, priestor, emocionalitu i farebnosť, ktoré sú pre jeho kompozičný štýl nezameniteľné. Možno povedať, že tým položil základ ideálu slovenského zvuku a našiel to, čo hľadal. Jeho pozostalosť sa v súčasnosti nachádza vo viacerých inštitúciách: v Literárnom archíve Slovenskej národnej knižnice v Martine, v Múzeu ľudového tanca (pod Stredoslovenským múzeom v Banskej Bystrici), v Nadácii Sveta Stračinu (v bratislavskom byte skladateľa na Palisádach), v knižnici Akadémie umení v Banskej Bystrici a v Státnej vedeckej knižnici – Literárnom a hudobnom múzeu v Banskej Bystrici. Vzhľadom na rozsiahlosť jeho hudobného diela, s číslom 484, dosť nepresné, je pravdepodobné, že sa jeho diela nachádzajú i v súkromných archívoch jeho spolupracovníkov či súborov, pre ktoré tvoril a upravoval často aj bez autorizácie.

Imrich Šimig
SVK – LHM

Začiatky zlatníctva v Banskej Bystrici v 14. a 15. storočí

Pokračovanie zo strany 3

daň 2 florény. V roku 1490 zaplatil 1 florén, v tom čase najvyššia sadzba dane bola 6 florénov najnižšia 20 denárov. V roku 1493, kedy bola na mesto uvalená daň vo výške 600 florénov, zaplatil zlatník Linhart opäť 1 florén.

4. HANUS (spomínaný v rokoch 1490 – 1493)

Prvá zmienka o zlatníkovi Hanusovi (*Hans, Ján, János Golt-smidt*) pochádza z roku 1490, kedy zaplatil daň 1 florén. V roku 1493 zaplatil za rôzne položky spolu 17 florénov, pričom za daň z bývania zaplatil 1/2 floréna.

5. STEFAN (spomínaný v rokoch 1492 – 1514)

O zlatníkovi Stefanovi (*Steffan, Štefan, István Goltsmid, Gold-smid, Goldschmidt*) máme k dispozícii najviac informácií. V daňovej knihe sa objavuje medzi daňovníkmi v roku 1492, keď zaplatil daň 2 florény – v tom čase bola najvyššia zaplatená daň 1 florén, najnižšia 12 denárov. V roku 1493, kedy bola na mesto uvalená daň vo výške 600 florénov, zaplatil zlatník Stefan so svojimi spoločníkmi daň 1/2 floréna. Stefan je uvádzaný aj ako vlastník domu č. 5 v Hornej ulici a domu č. 13 na Hlavnom námestí, ktorý kúpil pred rokom 1513. V roku 1514 bol zvolený do 32-člennej vonkajšej mestskej rady. V roku 1523 už pravdepodobne nežil, pretože ako majiteľka domu je uvedená jeho ovdovelá manželka. V rodine zlatníka sa narodili dvaja synovia: Pavol – budúci senátor a Peter – budúci zlatník.

6. BENIGNA (prvá zlatníčka, spomínaná v roku 1493)

Ako prvá zlatníčka v meste sa spomína Benigna (*Benigna Goltschmidin*) v roku 1493. V tomto roku, keď bola na mesto uvalená daň vo výške 600 florénov, zlatníčka Benigna bola zdanená 1 florén.

Spracovatelia drahých kovov na území mesta

V 15. storočí pôsobili v meste štyria remeselníci (taviči) pracujúci s drahými kovmi.

1. BARTOSCH (tavič kovov, spomínaný v rokoch 1482 – 1492)

Tavič kovov Bartosch (*Bartosch Smelczer/Tavič*) zaplatil v roku 1482 daň na sviatok sv. Juraja 1/2 floréna a v roku 1492 zaplatil najvyššiu sadzbu — jeden florén. Najnižšia uložená sadzba dane bola 12 denárov.

2. PETER SCHAIDER (spomínaný v roku 1493)

V tomto prípade ide s najväčšou pravdepodobnosťou o zvláštny údaj, pretože Peter Schaidler bol podľa zachovaných výkazov v rokoch 1486 – 1492 kremnický komorský gróf. V ekonomických záznamoch sa jeho meno uvádza v súvislosti s alkoholom, keď mu mesto v roku 1493 darovalo víno v hodnote 33 denárov. V tom istom roku mu mesto darovalo na svadbu víno v hodnote 20 florénov a 57 denárov.

3. MELCHIOR CHLASIN (tavič kovov, spomínaný v roku 1493)

V roku 1493 Melchior (*Melchior Smelczer/Tavič Chlasin*) zaplatil daň 1 florén, a to v čase, keď bola na mesto uvalená daň vo výške 600 florénov.

4. CORBL (tavič kovov spomínaný v roku 1493)

V roku 1493 tavič Corbl (*Corbl, Korbl Smelczer*) musel zaplatiť daň 3 florény, a to opäť v čase, keď bola na mesto uvalená daň vo výške 600 florénov.

Filip Glocko, Stredoslovenské múzeum

Zaujímavosti Banskej Bystrice a okolia očami študentov

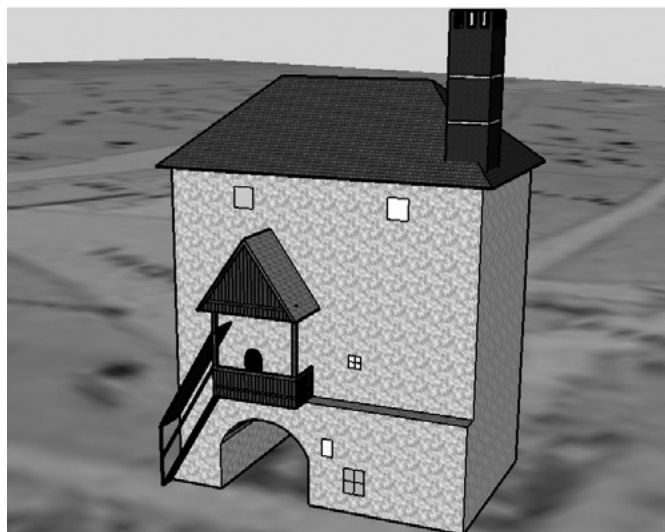
Katedry geografie a geológie Fakulty prírodných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Rekonštrukcia Hornej striebornej brány

Hornou Striebornou bránou, podobne ako Lazovnou, prichádzali do Bystrice ľudia v smere od Medeneho Hámra. Brána bola prilepená ku komplexu budov, z ktorých najzachovalejšie patria dnes Štátnej vedeckej knižnici. Z kolorizovaných pohľadníc vidíme, že mala jeden mohutný komín a z vnútornej strany viedlo na jej prvé poschodie vonkajšie kryté drevené schodisko so vstupom. Oproti iným bránam, napr. Lazovnej, mala viacero okien a to na oboch stranách, smerom von aj do mesta. Tentokrát bola strecha opäť sedlová, a nie rovná ako na Lazovnej či Dolnej bráne.

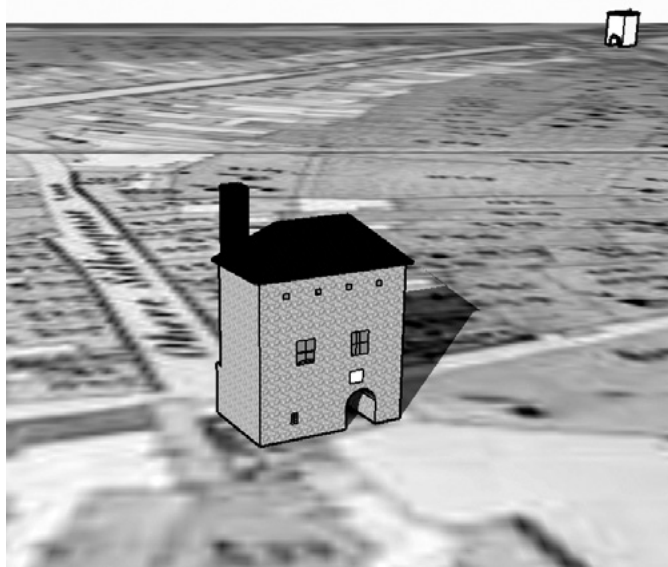
Rekonštrukcia Hornej striebornej brány (vľavo) a brány v Lazovnej ulici (vpravo). Tmavší pôdorys v strede obrázka je budova dnešnej ŠVK.

3D rekonštrukcia Hornej striebornej brány v Banskej Bystrici, pohľad z vnútornej strany.

3D rekonštrukcia Hornej striebornej brány v Banskej Bystrici, umiestnenie v prostredí.

Horná strieborná brána, pohľad z vonkajšej strany mesta.

Pulszkyit, stratený v minulosti.

Možno to znie paradoxne, ale ak vylúčime nový nález, najväčšiu nádej na zápis medzi svetové minerály zo Španej Doliny má nerast, o ktorom vieme len veľmi málo. Keďže oba doterajšie pokusy o uznanie miestnych minerálov (devillín a epsomit) neuspeli, istá nádej zostáva v prípade minerálu, ktorý prvýkrát opísal L. Tokody v roku 1948 pri spracovaní odbornej pozostalosti J. Krennera. Ide o pulszkyit, pomenovaný podľa riaditeľa Maďarského národného múzea v Budapešti F. Pulszkyho.

Pulszkyit patrí medzi veľmi vzácne minerály. Z dostupných údajov vieme, že vytvára hexagonálne tabuľkové kryštály, má jablkovo-zelenú farbu a často sa vyskytuje spolu s devillínom. Z chemického hľadiska ide o CuMg sulfát. A to sú prakticky všetky informácie, ktoré o ňom v súčasnosti existujú.

Na potvrdenie jeho prvenstva je potrebné získať viac exemplárov, aby mohla prebehnúť podrobná chemická a mineralogická analýza. Až následne sa ukáže, či ide o samostatný, doposiaľ neuznaný minerál, alebo bude stotožnený s už známym druhom. Možno sa však Špaňodolínčania napokon predsa len dočkajú svojho prvého svetového minerálu.

Richard R. Senčák

Banskobystrickí umeleckí kníhviazači a odpisovači kníh

Raný počiatok kódexových kníh je dokladovaný nálezmi z Nag Hammádí. Išlo o prvé pergamenové rukopisy, ktorých zložky boli zviazané do knižného bloku a uložené v mäkkej obálke. Obálka obtáčala knižný blok z jednej strany úzkou záložkou, ku ktorej bola pripevnená dostatočne dlhá kožená šnúrka. Tá obišla celú šírku knihy a po jej zaviazaní ju spevnila do kompaktného celku. Od týchto kníh bolo už len na skok ku klasickej väzbe s tvrdými doskami, ako ju poznáme dnes. Jej vzhľad sa vyvíjal postupne, od najjednoduchších, po náročne zdobené. Knihy sa prepisovali a viazali prevažne v kláštoroch, kapitulách a na vyšších učilištiach. Takto viazané knihy na území súčasného Slovenska mávali dosky potiahnuté prevažne kožou alebo zamatom. Zároveň bývali vybavené ochrannými prvkami, ako sú náročnice či puklice. Pri veľkých formátoch kníh bývali dosky z úsporných dôvodov nezriedka potáhané kožou cez chrbát knihy len do polovice. V 15. a 16. storočí sa knihy často pripevňovali k stolu reťazami, aby tak boli chránené pred možnými krádežami. Doklady o takomto druhu kníh na Slovensku nám dosvedčujú, že aj u nás bývali knihy sprístupňované širokej verejnosti.

zač; kníhviazač = kníhviazač v strojovej veľkovýrobe, čo však nie je pravidlo. Pred vynájdením kníhtlače ľudia rukopisy odpisovali ručne. V Banskej Bystrici sa tomu venoval napr. Gašpar Meissener, ktorý v roku 1452 odpísal nemecký preklad Catonových Distíh (dvojverší), ktoré sa v origináli s obľubou používali na výučbu latinčiny.

V roku 1477 sa v Banskej Bystrici venoval rovnakej činnosti odpisovania aj Ján Prividius, pochádzajúci z Prievidze. A na evanjelickom gymnáziu v Banskej Bystrici, počas úradu rektora Schremmela v rokoch 1569 – 1570, zas pôsobil hudobník Herman, ktorý písal a odpisoval hudobné skladby. Spomenuté gymnázium disponovalo vo svojom inventári len tromi tlačenými kancionálmi a v prevažnej miere odpismi, pravdepodobne kvôli obmedzeným možnostiam na nákup nových hudobných diel. Predpokladá sa, že odpisy pochádzali z domácej proveniencie banskobystrických organistov a kantorov. Z najstarších dôb sa v Banskej Bystrici, vďaka požiarom, pravdepodobne nič z hudobných diel nezachovalo. Druhý inventár hudobných diel zostavil v roku 1600, po Hermanovi, nemecký kantor na banskobystrickom gymnáziu, Pavol Clementis, v spolupráci so slovenským

Kníhviazačská dielňa od Josta Ammana, drevoryt, 1568

Kníhviazač pri práci, anonymus, drevoryt, približne 16. storočie

Renesančné väzby vynikali, oproti románskym a gotickým, väčšou ornamentálnou výzdobou, či už rezanou alebo slepotlačovou. Na poťah knižných dosiek sa, okrem kože, začal používať aj pergamen a papier. Často to bol pergamen, jednostranne popísaný, pochádzajúci z už nepoužívaných liturgických kníh. K takémuto jeho využívaniu dochádzalo aj priamo v Banskej Bystrici, a to, až do roku 1566, kedy pápež vydal zákaz používania takto získaného pergamenu. Knihárske strediská a dielne sa zakladali aj na Slovensku a nezriedka bol knihár aj kníhkupcom. Samotný termín knihár pôvodne označoval práve kníhkupca, zatiaľ čo na označenie toho, kto knihy viazal, slúžil termín introligátor. V súčasnosti sa stretávame s kategorizáciou: knihár = ručný kníhvia-

kantorom Izraelom Gosnovicerom. Oba pôsobili vo funkcii kantora v Banskej Bystrici ešte v roku 1617.

Pravdepodobne najstarší dochovaný exemplár banskobystrického umeleckého kníhviazačstva je misál banskobystrického farského kostola, vyrobený v roku 1477 na objednávku banského podnikateľa Hansa Langa. Jeho dosky boli potiahnuté hnedočervenu kožou a rámová slepotlačová výzdoba na doskách zahŕňala minuskulový nápisom MARIA. Vyrazený text dopĺňa heraldická orlica, lalia a trojlístok. Dosky sú vybavené puklicami, sponami a umelecky zdobenými náročnicami. Misál sa však nezachoval celý. Jeho dochovaná časť, pozostávajúca z dvoch strán s okrajo-

Pokračovanie na strane 9

Vznik a vývoj stredného ekonomického školstva v Banskej Bystrici

Pri prechádzke Skuteckého ulicou v Banskej Bystrici nás môže upútať budova Základnej školy Slovenského slobodného vysielača (oproti budove súdu). Postavila ju v roku 1902 známa banskobystrická stavebná firma Hudec – Rosenauer podľa návrhu budapeštianskeho architekta Alfréda Jendrassika. Budova v štýle novogotiky, so secesným priečelím a funkcionalistickou prístavbou, patrí k architektonickým klenotom Skuteckého ulice. Budova bola postavená ako Štátna chlapčenská meštianska škola a zároveň sídlo Vyššej obchodnej školy. Tá sa transformovala z Nižšej obchodnej školy otvorenej v roku 1892 z iniciatívy Ob-

Začiatky obchodného školstva v Banskej Bystrici siahajú však až do roku 1859, keď z iniciatívy banskobystrických kupcov vznikla v meste prvá večerná škola kupeckých učňov. Triedy mali učni pri Katolíckej ľudovej škole (budova Pretória na Námestí Štefana Moysesu č. 25) a pri Nižšom evanjelickom gymnáziu (Lazovná ulica – budova Kaanán).

Uvedený vývoj obchodného školstva poukazuje na potreby vzdelávania v obchodnej sfére a zároveň dokladuje spoluúčasť štátu a mesta pri budovaní škôl v pomerne krátkom historickom období.

Škola na Skuteckého ulici č. 11

Škola na Skuteckého ulici č. 8

chodnej a priemyselnej komory. Po trojročnom spolunažívaní sa v roku 1905 Vyššia obchodná škola presťahovala do vlastnej, veľmi rýchlo postavenej budovy na Skuteckého ulici č. 11. V roku 1922 sa Vyššia obchodná škola zmenila na Obchodnú akadémiu, v roku 1948 bola premenovaná na Vyššiu hospodársku školu, v roku 1960 na Strednú ekonomickú školu a v roku 1994 znovu na Obchodnú akadémiu. Sídlo školy sa v roku 1976 stala budova v školskom areáli na Tajovského ulici. Stredné ekonomické školstvo tak v súčasnosti reprezentuje Obchodná akadémia Mareka Frauwirtha na Tajovského ulici č. 25.

Budova pôvodne Štátnej chlapčenskej meštianskej školy na Skuteckého ulici č.8 sa na viac rokov stala aj sídlom Jedenástročnej strednej školy, pretože stavebne i kapacitne vyhovovala väčšiemu počtu tried.

Korene výchovy a vyučovania detí v Banskej Bystrici možno hľadať v čase, keď mesto dostalo v roku 1255 mestské výsady od uhorského kráľa Belu IV. Medzi privilégiami bolo aj právo na utvorenie vlastnej farskej školy, pričom prvým učiteľom bol miestny farár. O storočie neskôr vzniká v meste latinská škola. Potom sa už postupne rozvíjalo základné i stredné školstvo podľa potrieb spoločnosti, niekedy aj po konfesionalnej línii. V meste pôsobili rímskokatolícke školy, evanjelické školy i židovské školy. V súčasnosti sídlia v Banskej Bystrici okrem stredných škôl aj tri vysoké školy: Univerzita Mateja Bela, Akadémia umení a Fakulta zdravotníctva Slovenskej zdravotníckej univerzity (SZU) so sídlom v Banskej Bystrici.

Jozef Ďuriančík

Olivenit, exotické ovocie na našich haldách

Ak by sme hľadali farbu minerálov, ktorá sa na našich náleziskách vyskytuje najčastejšie, pravdepodobne by to bola zelená. Je to spôsobené najmä tým, že značná časť týchto lokalít obsahovala meď, ktorá vytvára prevažne zelené minerály. Rovnaká situácia platí aj v prípade olivenitu, ktorý je taktiež minerálom medi. Jeho názov je odvodený od olivovo zelenej farby, ktorú svojím vzhľadom pripomína.

Olivenit kryštalizuje v monoklinickej (jednoklonnej) sústave. Vytvára prizmatické, ihlicovité alebo tabuľkovité kryštály; miestami sa môže vyskytovať aj v obličkovitých, zemitých či guľovitých agregátoch. Pre tento minerál je charakteristická olivovo zelená farba, môže však byť aj hnedý, žltkastý, sivý, hnedý až čierozelený. Má sklený lesk, je priehľadný až nepriehľadný a vyznačuje sa lastúrovitým lomom. V kyselinách sa rozpúšťa za uvoľňovania typického cesnakového zápachu.

Na území Slovenska sa olivenit vyskytuje pomerne bežne na haldách medených ložísk, i keď veľkosť jeho kryštálov len zriedka presahuje 1 až 2 milimetre. Najst' ho možno na lokalitách pri Spa-

nej Doline, v Ľubietovej – najmä na haldách ložiska Svätodušná – a na polymetalickom nálezisku Drienok pri Ponikách. Nádherné, esteticky vyhladávané exempláre však pochádzajú predovšetkým zo zahraničia, napríklad z Namíbie, Čile alebo z oblasti Uralu.

Vzorec:	$Cu_2(AsO_4)(OH)$
Tvrdosť:	3
Hustota:	4,1 - 4,4 kg.dm ⁻³
Vryp:	Žltý až olivovozelený

Richard R. Senček

Banskobystrickí umeleckí kníhviazači a odpisovači kníh

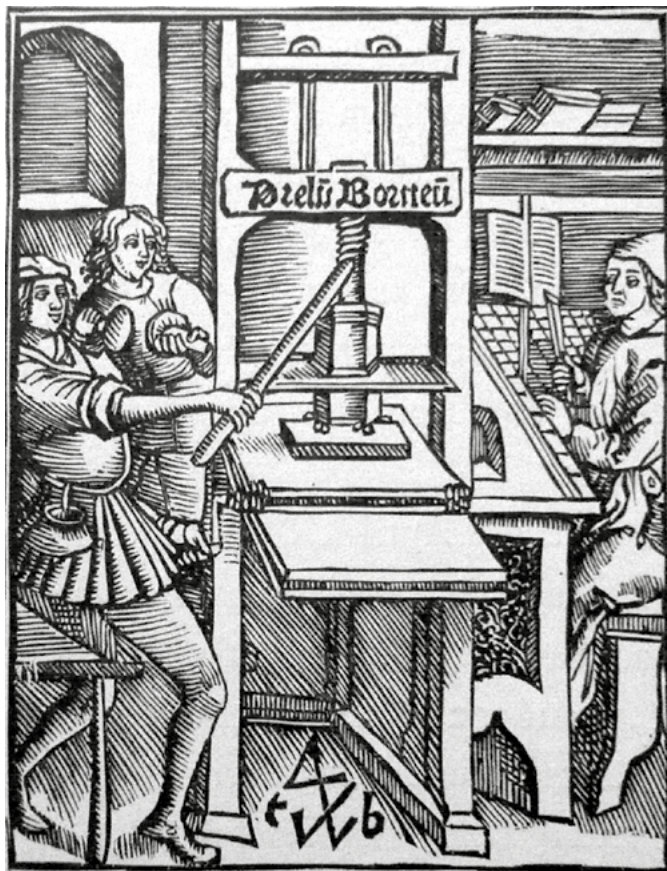
Pokračovanie zo strany 7

vou výzdobou a zdobenými iniciálkami, sa nachádza v Stredoslovenskom múzeu v Banskej Bystrici. Predpokladá sa, že bol vytvorený v skriptórií Jána z Príevdz, ktorý v čase vzniku kódexu v Banskej Bystrici pôsobil.

Približne sto rokov nato, bol podľa účtovných kníh z rokov 1578, 1581, 1582 a 1584 dokladovaný ďalší banskobystrický knihár, Simon Mackodera, ktorý v meste pôsobil v rokoch 1578 – 1585. Mal kníhkupectvo na Stadt-Waag, za ktoré platil mestu ročné nájomné 4 florény. Pre mestský magistrát nakupoval kalendáre a v roku 1585 to bola aj príručka *Practica civilium ac criminalium causarum* za 2 florény. Mestské účtovné knihy ho uvá-

Martin, ktorého druhé meno dokumenty neuvádzajú. Podľa dobových zápisov je zrejme, že vlastnil aj sklad papiera, pretože podstatnú časť jeho majetku v roku 1542 tvorili nielen knihy, ale aj papier, a to v celkovej hodnote 120 florénov. V minulosti bolo bežné, že sa kníhkupci často venovali aj predaju papiera. Z roku 1559 existuje záznam, že mu boli, na príkaz kráľa, zhabané knihy s hereticickou tematikou. Hoci nevieme preukázať, či išlo o reformačné knihy, iný záznam z roku 1549 prezrádza, že za predaj práve takýchto kníh musel Banskú Bystricu opustiť bližšie nomenovaný kníhkupec.

Anna Senčková

Borneová tlačiareň, anonymus, drevoryt, 1498

Opisovač kníh od Johanna Trithemiusa, vytlačeného v roku 1494

dzajú ako Buchbindera alebo Puechbindera. Na základe záznamu o kúpe brožovaného vydania diela *Decreta et Constitutiones Regni* od Z. Mošovca (pravdepodobne Zacharius Moschovius), ktorý zakúpil pre magistrát mesta a následne zaviazal, možno predpokladať, že bol aj kníhkupec. Nie je vylúčené, že pre zákazníkov knihy bežne nakupoval a viazal.

Fakt, že knihári bývali aj kníhkupci, je v Banskej Bystrici dokladovaný aj v prípade knihárky Alžbety Oberlandovej. V jej pozostalostnom súpise z roku 1666 sa nachádza 1 800 už zviazaných a k tomu aj nezviazané knihy, určené pravdepodobne na predaj. Z celkového počtu 1 800 to bolo 188 titulov v češtine a slovenčine, 411 nemeckých a slovenských šlabikárov, veľký počet učebníc, 158 diel Jána Ámosa Komenského, 69 slovenských a latinských katechizmov a 342 exemplárov Proces v latinčine a češtine. Okrem viazania, Alžbeta Oberlandová knihy aj nakupovala a predávala. Je možné, že pôsobila v meste už pred rokom 1650.

Ďalším známym banskobystrickým kníhkupcom, o ktorom nevieme, či bol aj kníhviazačom, bol v rokoch 1533 – 1560 istý

Zdroje:

- KUZMÍK, Jozef. Knížná kultúra na Slovensku v stredoveku a renesancii. Martin: Matica slovenská, 1987. 233 s.
- HAVLÍČKOVÁ, Anna. Vývoj podoby písomností v predknížnom období. [online]. [Cit. 2025-09-09]. Dostupné z: <https://chanele6020.wordpress.com/2014/12/23/vyvoj-podoby-pisomnosti-v-predkniznom-obdobi/>
- HAVLÍČKOVÁ, Anna. Typológia knížnej väzby. [online]. [Cit. 2025-09-09]. Dostupné z: <https://chanele6020.wordpress.com/2014/12/25/typologia-kniznej-vazby/>
- SENČKOVÁ, Anna. Introligátor. [online]. [Cit. 2025-09-09]. Dostupné z: <https://chanele6020.wordpress.com/2024/04/04/introligator-knihviazac/>

Poznámka:

Obrázky v texte sú ilustračné, nezobrazujú skutočnosti z dejín Banskej Bystrice.

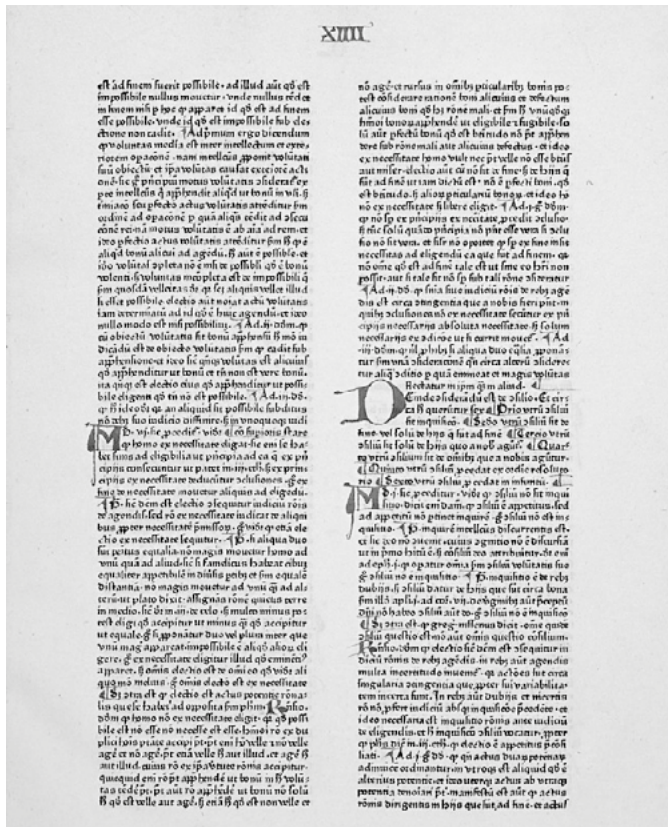

Aj v Banskej Bystrici sme mali zberateľov kníh

Pravdepodobne najstaršiu zbierku 115 kníh a 110 inkunábulí (prvotlačí), pochádzajúcu zo Slovenska, môžeme nájsť v Rumunsku v knižnici Alba Iulie, ktorá je v správe Rumunskej akadémie vied. Zbierka sa dostala do vlastníctva jezuitskej knižnice koncom 18. storočia priamo z Levoče. Dvanásť exemplárov z nej má levočský štítok, 68 kníh má uvedeného vlastníka a len 7 je neidentifikovaných. V Banskej Bystrici má najvýznamnejšie miesto humanisticko-renesančná zbierka kníh, nemenej znáameho Jána Derschwama (1494 – 1567) z Hradičína, ktorý ju obohatil v rokoch 1525 – 1550 o 23 nových inkunábulí (prvotlače vytlačené v rokoch 1440 – 1500; postinkunábuli: 1501 – 1520). Jeho zbierka obsahovala aj vzácne paleotypy (prvotlače vydané v rokoch 1521 – 1550), v počte asi 1 000 kusov. Ján Derschwam si dal vyhotoviť ešte pred rokom 1550 dva drevorezové heraldické exlibrisy, z ktorých jeden sa zachoval v zbierke stredoerupských heraldických exlibrisov grófa K. E. Leiningena-Westerburga, v Neupassingu-Mníchove. Zbierka, ktorá prešla po jeho smrti do vlastníctva Cisárskej dvorskej knižnice vo Viedni, má zastúpené pravdepodobne oba exlibrisy.

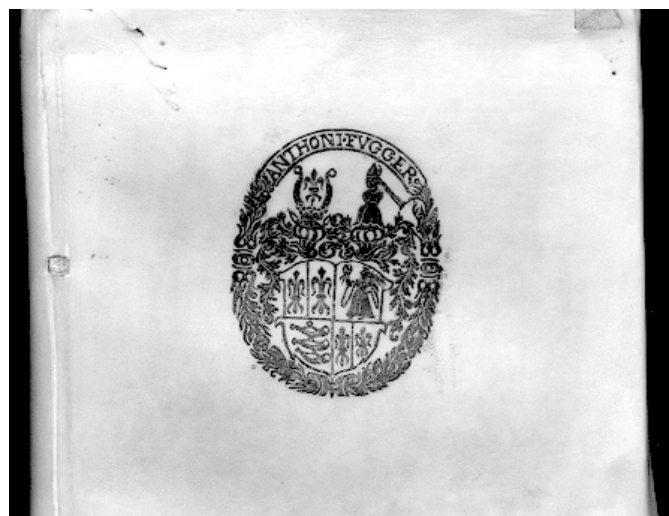

Ukážka: Summa Theologiae, dobová kožená väzba

Ukážka: Summa Theologiae, vytlačené u Petra Schöfferu Mainz, v roku 1471

Knižnica Radvanských obsahovala niekoľko exemplárov z knižnice ostrihomskej kapituly v Trnave s heraldickými supralibrismi (ekvivalent exlibrisu ako súčasť líčnej prednej knižnej dosky) podnikateľa Antona Fuggera (1493 – 1560) z Červeného Kameňa. Ten vlastnil veľmi bohatú knižnicu, ktorá po vydaji odovodenej Márie Fuggerovej za Mikuláša Pálfyho (1552 – 1600) prešla na neho a ten ju neskôr daroval ostrihomskej kapitulskej knižnici v Trnave. Evanjelické gymnázium v Banskej Bystrici pravdepodobne vlastní množstvo zápisov hudobných diel, ktoré sa kvôli požiarom a vojenským pohromám nezachovali. Išlo pravdepodobne

Supralibros Antona Fuggera s jeho rodinným erbom

V prvej polovici 16. storočia vlastnilo v Banskej Bystrici vzácne inkunábuli aj Bratstvo Prebahlavenej Panny Márie (Fraternitas b. Mariae virginis). Konkrétne išlo o *Constitutiones* (1482), Bernardus Parmensis *Casus... Decretalium* a Antonius Florentinus *Summa theologica I. – II.* (1487). Banskobystrický kňaz Ján Kyncelius (1557 – 1560?) venoval v roku 1558 banskobystrickej cirkevnej knižnici inkunábulu Conradus de Halberstadt *Concordantiae Bibliorum* (1485). Z roku 1585 existuje záznam Mikuláša Nebojšaka (? – ?), v knižnici pretória Banskej Bystrice z 16. storočia, o vlastníctve titulu *Misale Strigoniense* (1498). Ján Pinner (1586 – 1645), ktorý v Banskej Bystrici pôsobil ako rektor a evanjelický kňaz (1619 – 1645), mal vo svojej cennej knižnici 6 inkunábulí z rokov 1485, 1489, 1493, 1495, 1499 a 1500. Radvanský a badínsky farár Štefan Fábry bol zas vlastníkom vzácnej publikácie *Opera Caia Sallustia Crispa* (1493).

o rukopisné odpisy domácej proveniencie od banskobystrických organistov. Vo vlastníctve evanjelického gymnázia je známa zbierka skladiet a odpisov od hudobníka Hermana (? – ?), pôsobiaceho za rektora Antona Schremmela (? – ?) v rokoch 1569 – 1570. Druhý inventár hudobných diel bol zostavený Pavlom Clementisom (? – ?) v roku 1600, pravdepodobne v spolupráci so slovenským kantorom Izraelom Gasnovicerom (? – ?). Obaja pôsobili v Banskej Bystrici ako kantori ešte v roku 1617. Inventár bol iba prepisom z roku 1581. Medzi nové prírastky sa radili tri kancionály, čo by mohlo svedčiť o veľmi obmedzených finančných možnostiach evanjelického gymnázia. Výučba na gymnáziu dosahovala napriek tomu vysokú úroveň.

Významným zberateľom bol tiež žilinský rodák Ján Bišák – Bissaccius (? – 1602), pôsobiaci v Banskej Bystrici dvadsať rokov ako kantor (do 1597), a potom ako evanjelický liturg (až do svojej smrti

Pokračovanie na strane 12

Pittsburská dohoda v Banskej Bystrici

Pittsburská dohoda v Banskej Bystrici dňa 18. júna 1938, pravdepodobne na verande domu vtedajšieho mešt'anstva Michala Samuhela, vo svetlom obleku vľavo.

V roku 1938 už visel osud Československa na vlásku. Situácia vo svete sa stále viac schylovala k nevyhnutnej vojne. V tejto zložitej situácii sa na Slovensku čoraz viac do popredia dostávali autonomistické snahy. Lenže Slováci neboli jednotne presvedčení, že autonómia je správnym krokom, a o samostatnosti verejne hovoril v tomto čase len málokto. Uvedomovali si to aj autonomistické skupiny, ktoré následne potrebovali presvedčiť obyvateľstvo o potrebe autonómie. Bol to pravdepodobne Karol Sidor, ktorý vymyslel a po dohode s Andrejom Hlinkom aj pozval delegáciu Slovenskej ligy v Amerike s originálom Pittsburskej dohody na Slovensko. Vedenie Hlinkovej slovenskej ľudovej strany už len prijalo hotovú vec. Zámerom Karola Sidora bolo preukázať českú vierolomnosť a nedodržanie tejto dohody, ale tiež vyvrátiť pochybnosti, že táto dohoda vôbec existuje.

Delegácia vedená Dr. Petrom P. Hletkom prišla do Európy do poľskej Gdynie a odtiaľ pokračovala nie do Prahy, ako bolo zvykom, ale priamo do Ružomberka za Andrejom Hlinkom. Originál Pittsburskej dohody tak na Slovensko prišiel dňa 5. júna 1938. Po stretnutí s Andrejom Hlinkom prítomní skonštatovali, že všetky podpisy sú jasne čitateľné, vrátane podpisu prvého československého prezidenta T. G. Masaryka. Andrej Hlinka potom prečítal list z 12. októbra 1929, v ktorom T. G. Masaryk označil Pittsburskú dohodu za falzifikát. Neskôr večer v Ružomberku Peter P. Hletko vyhlásil: „Zastavili sme sa v Ružomberku k vôli najväčšiemu žijúcemu Slovákov Andrejovi Hlinkovi. Donášame Pittsburskú dohodu na vymerenie sa Slovákov a Čechov podľa jej zásad.“

Delegácia nevynechala ani Banskú Bystricu. Originál Pittsburskej dohody sem prišiel dňa 18. júna 1938. Z tohto aktu sa zachovala jedna fotografia, na ktorej je zachytený Peter P. Hletko (sediaci nad krojovaným chlapcom) spolu s ďalšími osobnosťami, medzi ktorými je možné spoznať vtedajšieho starostu Michala Samuhela (sediaceho druhého zľava vo svetlom obleku). Žiaľ, zatiaľ sa nepodarilo zistiť miesto, kde v Banskej Bystrici táto fotografia vznikla.

Neskoršie politické udalosti a „hry mocných“ nakoniec Česko-Slovensko predsa len rozdelili. Vznikol Slovenský štát (1939-1945) a neskôr Slovenská republika. Je ťažké posúdiť, do akej miery ovplyvnil príchod originálu Pittsburskej dohody na Slovensko politické nálady a presvedčenie našich občanov. My dnes môžeme len skonštatovať, že či už to bolo tak alebo onak, Banská Bystrica nestála ani v týchto historických okamihoch bokom.

Richard R. Senček

Zdroje:

KUCÍK, Štefan. Delegácia Slovenskej ligy v Amerike v Československu v roku 1938 a Slovenské autonomistické hnutie. In Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd, roč. 25, 2011, č. 1.

Fotografie boli publikované so súhlasom majiteľa: Múzea vo Svätom Antone: Album fotografií, ktorý dostal bývalý bulharský cár Ferdinand Coburg pri príležitosti jeho 80. narodenin od mesta Banská Bystrica. Zo zbierkového fondu Múzea vo Svätom Antone.

Český primas, arcibiskup a kardinál Karel Kašpar na návšteve Banskej Bystrice

Banskú Bystricu počas dejín navštívilo mnoho významných politických, kultúrnych, športových i náboženských osobností. Niektoré z týchto návštev sa zapísali hlboko do kultúrnej pamäti mesta, iné menej. Vďaka historickým záznamom a neskoršie aj fotografiám sa však ani tie menej známe návštevy nestratili, hoci niekedy ostávajú skryté v množstve archívnych papierov. Dnes si pripomenieme jednu významnú náboženskú návštevu z obdobia I. Československej republiky.

Kardinál Karel Kašpar na námestí v Banskej Bystrici, 8. júla 1936

Dňa 16. decembra 1935 bol pražský arcibiskup Karel Kašpar pápežom Píom XI. vymenovaný za kardinála. Daná udalosť bola podnetom aj pre slovenských kňazov, ktorí pozvali kardinála na návštevu Slovenska a Podkarpatskej Rusi. Kardinál Kašpar toto pozvanie prijal a na Slovensko sa vydal dňa 4. júla 1936. Svoju púť po Slovensku kardinál začal v Bratislave, odkiaľ putoval po jednotlivých mestách smerom na východ krajiny. Jeho program bol veľmi nabitý, preto sa stávalo, že ho nemohol ani presne dodržať. Napríklad jeho príchod do Nitry sa tak oneskoril, že fotografi už po tme nevedeli urobiť žiadnu snímku. Táto situácia sa však v Banskej Bystrici nestala.

Kardinál Karel Kašpar prišiel do Banskej Bystrice dňa 8. júla 1936 z dnešného Žiaru nad Hronom, s medzizastávkou v kúpeľnom mestečku Sliach. Na ceste ho sprevádzal banskobystričský bis-

Pokračovanie na strane 12

Český primas, arcibiskup a kardinál Karel Kašpar na návštěve Banskej Bystrice

Pokračovanie zo strany 11

kup Marián Blaha. Na námestí bola postavená slávnostná tribúna, odkiaľ sa prihovoral najprv biskup Blaha, potom okresný náčelník Dr. Miloš Ulehla a mnohí ďalší. Nakoniec sa prítomným zástupcom prihovoral aj samotný kardinál. Po slávnostných príhovoroch odišiel do biskupského paláca, kde prijal ďalších hostí. Neskôr navštívil katedrálny chrám, kde celebraval svätú omšu. Po obede odišiel na mestskú radnicu, kde ho privítal mešťanosta Michal Samuhel. V Banskej Bystrici sa kardinál dlho nezdržal, a ešte v ten istý deň odišiel do Rožňavy.

Kardinál Karel Kašpar na slávnostne vyzdobenej tribúne na námestí v Banskej Bystrici, 8. júla 1936

Na túto udalosť sa zachovalo niekoľko fotografií, ktoré zachytávajú kardinála počas jeho cesty a na spomínanej tribúne v pozadí s Hodinovou vežou a Barbakánom. Na fotografii je možné ešte rozpoznať starostu mesta Michala Samuhela, ktorý stojí vľavo, bokom od kardinála a banskobystrického biskupa Mariána Blaha, ktorý stojí štvrtý vpravo od kardinála Kašpara. Ďalšie fotografie z jeho cesty boli uverejnené aj v knižnej publikácii, ktorá túto cestu opisuje a je uvedená v použitej literatúre.

Richard R. Senčec

Zdroje:

PLUHAR, Josef. J. E. Kardinál Dr. Karel Kašpar na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi. Praha: Vlastným nákladom, 1936. 48 s. <https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/210422osmdesat-let-od-skonu-prvniho-ceskoslovenskeho-kardinala-karla-kaspara>
<https://www.piestanskydenik.sk/2009/08/13/navsteva-kardinala-postavila-cele-mesto-na-nohy/>
<https://kramerius.svkhk.cz/view/uuid:da354bf8-52fa-4349-a5a1-2ab995369b04?page=uuid:ac1ee88e-02f2-11eb-8a1a-00155d012102>

Fotografie boli publikované so súhlasom majiteľa: Múzea vo Svätom Antone: Album fotografií, ktorý dostal bývalý bulharský cár Ferdinand Coburg pri príležitosti jeho 80. narodenín od mesta Banská Bystrica. Zo zbierkového fondu Múzea vo Svätom Antone.

Aj v Banskej Bystrici sme mali zberateľov kníh

Pokračovanie zo strany 10

v roku 1602). V jeho pozostalostnom súpise je uvedených 106 kníh, z toho 68 v latinčine a 9 v slovenčine. Mimoriadne cenná bola jeho zbierka tlačených a rukopisných hudobných diel od skladateľov Handla, Gallusa, Lassa a Dresslera. Biššakov inventár hudobníh obsahoval 17 diel; *Libri Nusicu impressi* (7 ks), a *Scripti Libelli* (10 ks).

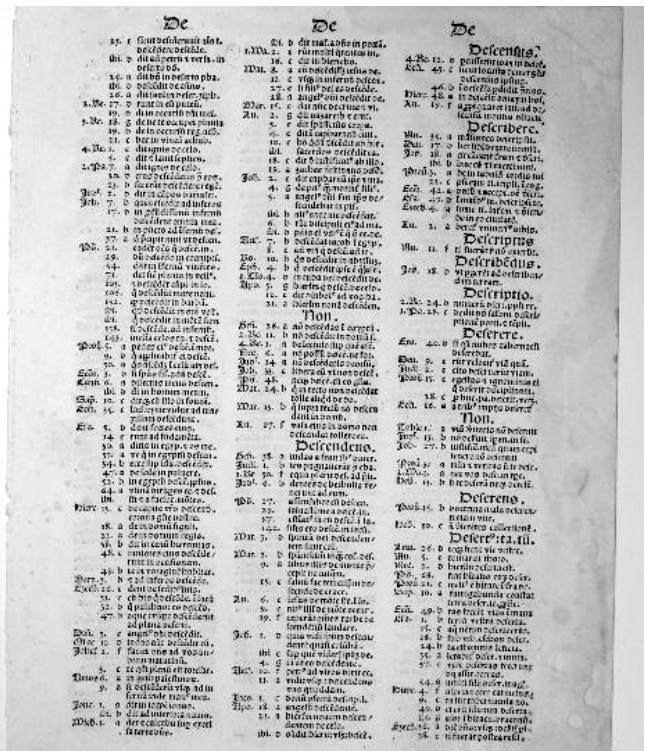
Farský kostol Nanebovzatia Panny Márie bol od 13. storočia tiež vlastníkom vzácných diel v počte 158 zväzkov tlačených, ako aj neurčeného počtu rukopisných kníh. Patril k nim aj tlač rôznych bratstiev, napr. tie, ktoré pôvodne patrili Bratstvu Blahoslavenej Panny Márie, a tiež diela zo špitálskej knižnice.

Anna Senčecová

Zdroje:

KUZMÍK, Jozef. Knižná kultúra na Slovensku v stredoveku a renesancii. Martin : Matica Slovenská, 1987. 233 s. ISBN 095-013-87 KKN.

SENČEKOVÁ, Anna. Zberatelia vzácných kníh v historickej Banskej Bystrici. In *Knižničné noviny*, 2025, roč. XXVI., č. 3, s. 4. Banská Bystrica : Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici. ISSN 1335-6917. EV 3255/09.

Ukážka: Biblická konkordancia (Concordantiae bibliorum) vytlačaná Johanom Frobenom v Bazilei v roku 1496

Podporte Bystrický Permon!
IBAN SK841100000002942045367 var. symb. 12
Bez vás to nepôjde!

Vydavateľ a adresa redakcie: OZ Diversitas Culturae; Tr. SNP 7/1777; 97401 Banská Bystrica; IČO 51044536, Vychádza štvrťročne; Šéfredaktor: PhDr. RNDr. Richard R. Senčec, Ph.D. Výkonná redaktorka: Anna Senčecová & Samuel; Čestný šéfredaktor: Ing. Pavel Gendler; Redakčná rada: Ján Baláz; Mgr. Jozef Ďuriančík; Ing. Július Burkovský; Mgr. Eva Furdiková; PhDr. Filip Glocok; PaedDr. Bohuslava Hrončeková-Gregorová, Ph.D.; doc. PaedDr. Pavel Hronček, Ph.D.; Jazykový korektor: Ing. Eva Hurtišová, Ph.D.; Distribútor: TOPPRES

Webové sídlo vydavateľa: www.dicu.sk; Webové sídlo časopisu: www.permonrevue.sk; Štatút časopisu zverejnený: <https://www.permonrevue.sk/wp-content/uploads/2020/11/Statut-Bystrickeho-Permona.pdf>; ISSN pre tlačenú verziu: 2585-9420; ISSN pre elektronickú verziu: 2729-7977; Registračné číslo: OÚ-OPT-1/2003. EV 5980/21. Elektronická verzia a archív čísel je dostupná na internete: <https://www.permonrevue.sk/archiv-cisel/>; Facebook: <https://www.facebook.com/Bystricky%C3%BD-Permon-209485485741711>. Uzavierky jednotlivých čísel: 15. februára; 15. mája; 15. augusta a 15. novembra.

